

بررسی معتادین به تریاک در شهر نوشهر

مقدمه

مسئله اعتیاد از مشکلات قرون اخیر نیست، بلکه مسئله‌ای است که از دیرباز گریبان گیر ملت‌ها بوده است. در گذشته اعتیاد جزء سنت‌های اجتماعی بوده، در حالیکه امروزه از مشکلات اجتماعی است. در قرون اخیر که دولت‌ها در مقابل مردم مسئولیت بیشتری احساس می‌کنند. مسئله اعتیاد بر خلاف گذشته جدی‌تر تلقی می‌شود.

سؤال جالب توجهی که در این بحث مطرح می‌شود اینست که آیا با پیشرفت تمدن درصد معتادین بیشتر می‌شود؟ جواب این سؤال چندان آسان نیست زیرا آمار دقیقی از معتادین در قرون گذشته در دسترس نیست.

طبق آمار انجمن مبارزه با تریاک و الکل ایران در سال ۱۳۲۸ سه کرور از افراد (۱۵۰۰۰۰ نفر) در ایران مبتلا به تریاک بوده‌اند. روزانه در حدود دو هزار کیلو تریاک دود می‌شده و پانصد هزار تومان پول به هدر میرفته و در حدود صد هزار معتاد به تریاک در اثر مرگ زودرس می‌مرده‌اند و بالاخره در تهران بیش از ۳۰ شیره کش‌خانه دایر بوده است. در سال ۱۳۳۲ فقط در شهر شیراز مصرف تریاک (برای کشیدن) ۴۵ تن بوده است.

در زمینه انواع اعتیاد مطالعات زیادی در خارج از ایران (بخصوص توسط سازمان جهانی بهداشت) و داخل کشور انجام شده است. این نوع مطالعات یا بصورت ارائه اعداد و ارقام و یا بصورت مقالاتی است که بیشتر از جنبه‌های روانشناسی و روانشناسی اجتماعی بحث شده است. تحقیقاتی که بر اساس آزمون‌های آماری و نتایج علمی مبتنی باشد بسیار کم و نادر است. تحقیقاتی که در ایران انجام یافته است یا توسط مدد کاران آموزشگاه عالی خدمات اجتماعی است یا توسط دایره تحقیقات مرکز بهداشت روانی شیراز است. گاه گاهی نیز مسئله بعنوان پایان‌نامه تحصیلی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی بچشم می‌خورد که از نظر

محتوی باز نتایج مبتنی بر محاسبات آماری دقیق نیست.

چون بعضی از عواملی که در تحقیقات مرکز بهداشت روانی شیراز مورد بررسی قرار گرفته با عوامل مورد بررسی در این پایان نامه مشابهت دارد لذا، خلاصه‌ای از نتایج بررسی مرکز بهداشت روانی شیراز که روی ۱۸۰۰ نفر معتاد به تریاک از سال ۱۳۳۵ تا سال ۱۳۴۶ انجام گرفته ذیلا ارائه میشود:

از نظر شغل:

۶۰ درصد	مشاغل آزاد و پیشه‌وران
۱۲٫۶ درصد	کارمندان دون پایه
۲۷٫۴ درصد	بقیه مشاغل
	پایه تحصیلات:
	بیسواد
۴۸٫۲ درصد	دارندگان گواهینامه ششم ابتدائی
۲۳٫۱ درصد	بالا تر از ششم ابتدائی
۲۸٫۷ درصد	

ملت اعتیاد:

۶۴٫۴ درصد	سابقه ۱۰ - ۵
۱۷٫۱ درصد	سابقه ۲۰ - ۱۰
۱۸٫۵ درصد	سابقه + ۲۰
	مقدار مصرف:

۲۸٫۶ درصد از معتادین بین ۶ تا ۱۰ گرم روزانه و حداقل مصرف ۰٫۵ گرم و حداکثر ۶۰ گرم در روز. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

طرز مصرف: کشیدن یا اکشیدن و خوردن پرتال جامع علوم انسانی خوردن
در آمد روزانه:

حداقل در آمد روزانه ۲۰ و حداکثر آن ۷۰۰ ریال. در آمد متوسط ۱۵۰ ریال در روز.

هدف و نحوه بررسی

این مطالعه برای روشن شدن رابطه میزان مصرف تریاک نزد مرد و زن در رابطه با عواملی چون: سابقه اعتیاد، درآمد روزانه، سن اعتیاد، سواد، و اعتیادات دیگر.

در نزد تمام افراد (۴۰۰ مرد و ۱۰۰ زن) معتاد به تریاک در شهر نوشهر که برای دریافت سهمیه ماهانه خود بدرمانگاه وزارت بهداشتی در این شهر مراجعه میکردند، از طریق نمونه برداری (تعداد نمونه ۱۰۰ یعنی به نسبت

یک پنجم شامل ۷۹ مرد و ۲۱ زن، در اردیبهشت ماه سال ۱۳۵۲ انجام گرفت. اطلاعات جمع‌آوری شده ابتدا بصورت لیست و سپس بصورت جدول توزیع فراوانی منظم شد. رابطه کلیه عوامل با میزان مصرف تریاک از طریق محاسبه ضریب همبستگی و پیدا کردن معادله رگرشن انجام شد. عواملی که دارای ارتباط معنی‌دار نبودند حذف و عواملی که دارای ارتباط معنی‌دار بودند بین خودشان مجدداً و مصرف تریاک بوسیله رگرشن چند متغیره مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. ضمناً مقایسه بعضی از عوامل در نزد زن و مرد از طریق آزمون‌های معنی‌دار بودن چون آزمون χ^2 و آزمون X^2 انجام گرفت. از هرآزمون یا ضریب همبستگی یا محاسبه فقط جزئیات محاسبات و فرمولهای یک مورد ارائه شده و در بقیه موارد به‌ذکر نتیجه اکتفا شده است.

مطالعه میزان مصرف تریاک در رابطه با سالیان اعتیاد

الف: مصرف روزانه تریاک. جدول شماره ۱ توزیع مصرف تریاک (برحسب گرم در روز) را نزد مردان و زنان نشان میدهد:

جدول شماره ۱

مصرف به گرم	مرد		زن		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۰٫۵	۱	۱٫۳	۰	۰	۱	۱
۱	۲	۲٫۵	۳	۱۴٫۳	۵	۵
۲	۹	۱۱٫۴	۳	۱۴٫۳	۱۲	۱۲
۳	۱۵	۱۹٫۰	۶	۲۸٫۶	۲۱	۲۱
۴	۷	۸٫۹	۴	۱۹٫۰	۹	۹
۵	۲۹	۳۶٫۷	۵	۲۳٫۸	۳۴	۳۴
۶	۲	۲٫۵	۰	۰	۳	۳
۷	۴	۵٫۱	۰	۰	۴	۴
۸	۴	۵٫۱	۱	۴٫۸	۵	۵
۱۰	۵	۶٫۳	۱	۴٫۸	۶	۶
جمع	۷۹	۱۰۰	۲۱	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

همانطور که از جدول شماره ۱ استنباط میشود حداقل مصرف تریاک نزد مردان ۰٫۵ گرم و در نزد زنان ۱ گرم در روز است، و حداکثر مصرف روزانه در نزد مردان و زنان ۱۰ گرم است. اکثریت مردان (۳۷٫۷ درصد) روزانه ۵ گرم مصرف میکنند ولی اکثریت زنان (۲۸٫۶ درصد) روزانه ۳ گرم تریاک مصرف میکنند. ۷۸٫۵ درصد از مردان و ۹۰٫۵ درصد از زنان بین ۲ تا ۵ گرم تریاک مصرف میکردند.

ب: تعداد سالهای اعتیاد، جدول شماره ۲ توزیع زنان و مردان را برحسب سالهای اعتیاد نشان میدهد.

جدول شماره ۲

جمع		زن		مرد		سالهای اعتیاد
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۳	۳	۰	۰	۳۲۸	۳	۵ - ۹
۲۷	۲۷	۳۳۲	۷	۲۵۳	۲۰	۱۰ - ۱۴
۲۷	۲۷	۴۲۹	۹	۲۲۸	۱۸	۱۵ - ۱۹
۱۷	۱۷	۹۵۰	۲	۱۹۰	۱۵	۲۰ - ۲۴
۱۹	۹	۴۸	۱	۱۰۱	۸	۲۵ - ۲۹
۵	۵	۰	۰	۶۲	۵	۳۰ - ۳۴
۷	۷	۹۵	۲	۶۳	۵	۳۵ - ۳۹
۴	۴	۰	۰	۵۱	۴	۴۰ - ۴۴
۱	۱	۰	۰	۱۳	۱	۴۵ - ۴۹
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۲۱	۱۰۰	۷۹	جمع

حداقل سالهای اعتیاد در نزد مردان ۷ و در نزد زنان ۱۰ سال و حداکثر سالهای اعتیاد برای مردان ۴۵ و برای زنان ۳۵ سال میباشد. بیش از ۵۸ درصد از مردان و بیش از ۹۰ درصد از زنان دارای سابقه اعتیادی بین ۱۰ تا ۲۹ سال بوده‌اند.

ج: تعیین رابطه مصرف تریاک با سالهای اعتیاد نزد مردان. برای تعیین رابطه بین مصرف روزانه تریاک با سالهای اعتیاد باید از فرمول ضریب همبستگی استفاده کرده و میزان و جهت همبستگی را محاسبه کرد و سپس معادله این همبستگی را معین کرد.

اگر مصرف روزانه تریاک را به y و سالهای اعتیاد را به x و درجه همبستگی را با r نمایش دهیم برای تعیین درجه همبستگی باید از فرمول زیر استفاده کرد:

$$r = \frac{n\sum xy - \sum x \sum y}{\sqrt{n\sum x^2 - (\sum x)^2} \sqrt{n\sum y^2 - (\sum y)^2}}$$

وقتی مقادیری که قبلاً محاسبه شده در فرمول فوق قرار گیرد خواهیم

داشت:

$$r = 0,267$$

حال باید دید این همبستگی معنی‌دار است یا نه؟ فرمول برای تعیین معنی‌دار بودن:

$$Z = \frac{r}{SE_r} \text{ است}$$

$$SE_r = \frac{I}{\sqrt{n-1}} \quad \text{که در این فرمول } SE_r \text{ مساویست با } I$$

اگر در فرمولهای فوق مقادیرشان را قرار دهیم خواهیم داشت:

$$Z = 0,267 \times \sqrt{78}$$

$$Z = 2,37$$

که با احتمال بیشتر از ۹۵ درصد و کمتر از ۱۹ درصد همبستگی معنی‌دار است: چون مقدار این همبستگی قابل توجه و همچنین از نظر آماری معنی‌دار است باید معادله رگرشن آنرا با استفاده از روش حداقل مربعات تعیین کرد. برای پیدا کردن معادله خطی این همبستگی یعنی $y = a + bx$ باید مقادیر a و b را محاسبه کرد. مقدار b از این فرمول بدست می‌آید:

$$b = \frac{n \sum xy - x \sum y}{n \sum x^2 - (\sum x)^2}$$

$$b = 59\%$$

و برای محاسبه a فرمول باین نزدیک است:

$$a = \frac{\sum y - b \sum x}{n}$$

$$a = 3,281$$

پس معادله خطی رابطه سابقه اعتیاد با مصرف روزانه تریاک خواهد شد:

$$y = 3,281 + 59x$$

برای بدست آوردن حدود اطمینان معادله خط رگرشن باید از فرمول زیر استفاده کرد:

$$y = a + bx \pm t S_{xy} \sqrt{1 + \frac{1}{n} + \frac{(x - \bar{x})^2}{SS_x}}$$

در این فرمول مقدار a و b از معادله رگرشن بدست می‌آید و t بستگی

باطمینان مورد نظر و S_{xy} از فرمول زیر بدست می‌آید.

$$S_{xy} = \sqrt{\frac{SS_y - \frac{(SP_{xy})^2}{SS_x}}{n-2}}$$

مقدار این فرمول بترتیب زیر محاسبه میشود:

$$SS_x = \sum x^2 - \frac{(\sum x)^2}{n}$$

$$SS_y = \sum y^2 - \frac{(\sum y)^2}{n}$$

$$SP_{xy} = \sum xy - \frac{(\sum x \sum y)}{n}$$

با در نظر گرفتن ۹۵ درصد اطمینان ($t = 2$) معادله حدود اطمینان خط رگرشن برابر است با:

$$y = 3,281 + 0.59x \pm 2 \times 2,0377 \sqrt{1 + \frac{1}{79} + \frac{(x - 20,57)^2}{6949,215}}$$

با داشتن معادله فوق و دو نقطه اختیاری که در این معادله قرار می‌گیرد خطوط حدود اطمینان رگرشن رسم می‌گردد.

از کلیه محاسبات فوق نتیجه میشود که:

اولاً همبستگی مثبت بوده یعنی با افزایش سابقه اعتیاد میزان مصرف تریاک نیز افزایش می‌یابد.

ثانیاً با داشتن سالهای اعتیاد میتوان (با بیش از ۹۵ درصد اطمینان) میزان مصرف تریاک را بدست آورد.

د: تعیین رابطه مصرف تریاک با سالهای اعتیاد در نزد زنان. برای تعیین ضریب همبستگی بین سابقه اعتیاد و میزان مصرف روزانه تریاک در نزد زنان از فرمول ضریب همبستگی استفاده شده و $r = 0.48$ محاسبه گردید. این همبستگی بسیار ناچیز و به‌صفر نزدیک است و از نظر آماری نیز معنی‌دار نیست. در صورتیکه این همبستگی نزد مردان قابل توجه و معنی‌دار بود شاید بتوان این موضوع را اینطور تفسیر کرد که چون زنان معمولاً از نظر اقتصادی مستقل نیستند بنابراین قادر نیستند به‌میزان مصرف بی‌افزایند. به‌رحال معادله این همبستگی:

$$y = 3,442 + 0.115x$$

ه: مقایسه میانگین مقدار مصرف تریاک روزانه مرد وزن. میانگین مصرف روزانه تریاک نزد مردان ۴۵۷ و در نزد زنان ۳۷۱ گرم محاسبه شد. برای

تعیین وجود اختلاف معنی‌دار بین این دو میانگین از آزمون t استفاده شد ($t = 1.73$) که اختلاف معنی‌داری را نشان نداد. یعنی گرچه بظاهر این دو میانگین با هم تفاوت دارند معیناً اختلاف از نظر آماری معنی‌دار نیست. و: مقایسه طریقه مصرف بین زنان و مردان. مصرف تریاک در این عده یا بصورت کشیدن یا بصورت خوردن و یا بصورت کشیدن و خوردن توأم بوده است.

جدول شماره ۳ طریقه مصرف تریاک را در زنان و مردان نشان میدهد.

جدول شماره ۳

جمع		زن		مرد		طرز مصرف
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۴۹	۴۹	۲۸٫۶	۶	۵۴٫۴	۴۳	کشیدن
۲۰	۲۰	۳۳٫۳	۷	۱۶٫۴	۱۳	خوردن
۳۱	۳۱	۳۸٫۱	۸	۲۹٫۲	۲۳	کشیدن و خوردن
۱۰۰	۱۰۰				۷۹	جمع

برای تعیین اختلاف معنی‌دار بین مردان و زنان معنادار از نظر طرز استعمال بین گروهی که تریاک را می‌کشیدند و گروهی که تریاک را می‌خورند آزمون X^2 انجام شد ($X^2 = 4.78$). این آزمون نشان داد که اختلاف با بیش از ۹۵ درصد و کمتر از ۹۹ درصد معنی‌دار است. یعنی زنان بیشتر تریاک را به صورت خوردن استعمال میکنند. چون زنان نمی‌توانند در اماکن عمومی از قبیل قهوه‌خانه‌ها تریاک را بصورت سیگار بصورت کمیت صرف نمایند و بصورت خوردن استعمال می‌نمایند.

۲- مطالعه میزان تریاک و مصرف روزانه سیگار

الف: میزان مصرف روزانه سیگار. از ۷۹ نفر مرد معنادار ۷ نفر (۸٫۹ درصد) و از ۲۱ نفر زن ۶ نفر (۲۸٫۶ درصد) سیگار نمی‌کشیدند. جدول شماره ۴ توزیع معنادار را بر حسب تعداد سیگار مصرفی روزانه و جنس نشان میدهد.

جنول شماره ۴

جمع		زن		مرد		استعمال سیگار
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱۳	۱۳	۲۸٫۶	۶	۸٫۹	۷	سیگار نمی‌کند
۷	۷	۱۴٫۳	۳	۵٫۱	۴	۵ - ۹
۲۰	۲۰	۱۹٫۰	۴	۲۰٫۲	۱۶	۱۰ - ۱۴
۲۱	۲۱	۱۴٫۳	۳	۲۲٫۸	۱۸	۱۵ - ۱۹
۳۰	۳۰	۲۳٫۸	۵	۳۱٫۶	۲۵	۲۰ - ۲۴
۹	۹	۰	۰	۱۱٫۴	۹	۲۵ - ۲۹
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۲۱	۱۰۰	۷۹	جمع

حداقل تعداد مصرف سیگار در هر دو جنس ۵ عدد در روز و حداکثر آن در مردان ۲۵ عدد و در زنان ۲۰ عدد بوده است.

ب: تعیین رابطه مصرف تریاک و سیگار در نزد مردان. ضریب همبستگی بین مصرف روزانه تریاک و مصرف روزانه سیگار $r = 0.48$ است که این همبستگی بسیار کم و از نظر آماری معنی‌دار نیست معادله آن:

$$y = 4/344 + 15x$$

ج: رابطه میزان مصرف تریاک با مصرف سیگار در نزد زنان. ضریب همبستگی بین میزان مصرف روزانه تریاک و تعداد سیگار $r = 0.219$ است که گرچه همبستگی ضعیفی را در جهت مستقیم نشان می‌دهد معیناً از نظر آماری معنی‌دار نیست. معادله آن $y = 3.055 + 62x$ است.

د: مقایسه مقدار مصرف روزانه سیگار در مردان و زنان. میانگین سیگار مصرفی روزانه برای مردان تقریباً ۱۵ عدد و برای زنان در حدود ۱۰ عدد است. برای تعیین اختلاف معنی‌دار بین دو میانگین از آزمون t استفاده شد ($t = 3.15$) معلوم شد که با احتمال بیش از ۹۹٫۷ درصد بین زنان و مردان از نظر استعمال سیگار اختلاف معنی‌دار موجود است. یعنی مردان معتاد بیشتر سیگار میکشند. باز شاید بتوان این اختلاف را نتیجه نداشتن استقلال مالی زنان یا موقعیت آنها که نمی‌توانند در اماکن عمومی سیگار بکشند

دانست.

۳- مطالعه میزان مصرف تریاک و الکل مصرفی

الف: مصرف روزانه الکل. همانطور که از جدول شماره ۵ استنباط میشود در مردان ۵۲ نفر (۶۵٫۸ درصد) و در زنان از ۲۱ نفر ۲۰ نفر (۹۵٫۲ درصد) معتاد به الکل نبودند.

جدول شماره ۵

مصرف الکل (سیر)		مرد		زن		جمع	
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۵۲	۶۵٫۸	۲۰	۹۵٫۲	۷۲	۷۲	۷۲	۷۲
۱	۱٫۳	۰	۰	۱	۱	۱	۱
۲	۲٫۵	۰	۰	۲	۲	۲	۲
۶	۷٫۷	۰	۰	۶	۶	۶	۶
۱۳	۱۶٫۴	۰	۰	۱۳	۱۳	۱۳	۱۳
۲	۲٫۵	۱	۴٫۸	۲	۲	۲	۲
۳	۳٫۸	۰	۰	۳	۳	۳	۳
۷۹	۱۰۰	۲۱	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

شوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

حداکثر میزان الکل در مردان ۵ سیر در روز و حداقل آن روزانه فقط نیم سیر بوده است.

ب: رابطه میزان تریاک مصرفی و الکل مصرفی در نزد مردان. ضریب همبستگی بین مصرف روزانه تریاک و مصرف روزانه الکل $r = -0.182$ است که همانطور که مشاهده میشود این همبستگی بقدری کم است (به صفر نزدیک است) که قابل توجه نیست، و از نظر آماری نیز معنی دار نمی باشد. معادله آن بشرح زیر است:

$$y = 4,541 - 21x$$

چون از زنان فقط یک نفر الکل مصرف میکرده است، بنابراین محاسبه ضریب همبستگی غیرممکن است.

۴- مطالعه میزان مصرف تریاک و چای

الف: مصرف روزانه چای. کلیه افراد تحت مطالعه در هر دو جنس بدون استثناء چای مصرف میکردند. حداکثر مصرف چای در مردان و زنان ۶ استکان

در روز بوده است.

جدول شماره ۶ توزیع معتادین را برحسب میزان مصرف چای روزانه و جنس نشان میدهد.

جدول شماره ۶

جمع		زن		مرد		چای (استکان)
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۵	۵	۹ر۵	۲	۳ر۸	۳	۵ - ۹
۵۰	۵۰	۴۷ر۶	۱۰	۵۰ر۶	۴۰	۱۰ - ۱۴
۲۵	۲۵	۲۸ر۶	۶	۲۴ر۱	۱۹	۱۵ - ۱۹
۱۵	۱۵	۹ر۵	۲	۱۶ر۴	۱۳	۲۰ - ۲۴
۴	۴	۴ر۸	۱	۳ر۸	۳	۲۵ - ۲۹
۱	۱	۰	۰	۱ر۳	۱	۳۰ - ۳۴
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۲۱	۱۰۰	۷۹	جمع

۹۱ درصد از مردان و ۸۵٫۷ درصد از زنان روزانه بین ۱۰ تا ۲۴

استکان چای مصرف می‌کردند. روش کار علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
ب: رابطه میزان مصرف تریاک و چای در نزد مردان. ضریب همبستگی
بین مصرف روزانه تریاک و مصرف چای روزانه $r = ۰٫۰۶$ است که مقدار
آن بسیار ناچیز و قابل صرف نظر کردن است. همچنین این همبستگی از نظر
آماري معنی‌دار نیست معادله آن $y = ۴٫۴۲۰ + ۰٫۲۲x$ است.

ج: رابطه میزان مصرف تریاک یا چای در نزد زنان. ضریب همبستگی
بین میزان تریاک مصرفی و چای $r = ۰٫۵۷۷$ است. این همبستگی نسبتاً
شدید و مثبت و از نظر آماری معنی‌دار است (با اطمینان بیش از ۹۹ درصد)
یعنی با ازدیاد میزان مصرف تریاک میزان مصرف چای نیز بالا می‌رود معادله آن
 $y = -۰٫۳۹ + ۰٫۳۰۲x$ است.

ولی از آنجا که تصور میرفت این همبستگی ثنوی و ممکن است بعلت بالا
رفتن سن باشد از اینجهت بین سن و میزان مصرفی چای نیز همبستگی
محاسبه شد ($r = ۰٫۱۳۷$) همانطور که مشاهده میشود این همبستگی منفی
و بسیار ضعیف بوده و از نظر آماری معنی‌دار نییافت. لذا معنی‌دار بودن

همبستگی بین میزان مصرف تریاک و جای تأیید میشود. شاید بتوان دلیل این امر را این دانست که چون زنان بیشتر از مردان وقتشان را در منزل میگذرانند و به جای دسترسی بیشتری دارند برای تکمیل نشئه خود جای بیشتری مصرف میکنند.

د: مقایسه مصرف چای در زنان و مردان. بمنظور بررسی وجود اختلاف معنی‌دار بین میانگین مصرف چای بین مردان (۱۴ استکان در روز) و زنان (۱۴ استکان در روز) آزمون χ^2 انجام شد ($r = 0$) و اختلاف معنی‌دار مشاهده نگردید.

۵- مطالعه میزان مصرف تریاک و سواد

الف: وضع سواد در زن و مرد. جدول شماره ۷ نشان میدهد که ۴۶٫۸ درصد از مردان و ۹۵٫۲ درصد از زنان (در زنان فقط یک نفر تا حدود کلاس سوم ابتدائی سواد داشته است) بیسواد بوجداند.

جدول شماره ۷

جمع		زن		مرد		وضع سواد
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۵۷	۵۷	۹۵٫۲	۲۰	۴۴٫۸	۳۷	بیسواد
۳	۳	۰	۰	۳٫۸	۳	دوم ابتدائی
۱۱	۱۱	۴٫۸	۱	۱۲٫۶	۱۰	سوم ابتدائی
۷	۷	۰	۰	۹٫۰	۷	چهارم
۱۱	۱۱	۰	۰	۱۳٫۹	۱۱	پنجم
	۱۱	۰	۰	۱۳٫۹	۱۱	ششم
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۲۱	۱۰۰	۷۹	جمع

حداکثر میزان سواد در مردان ششم ابتدائی (۱۳٫۹ درصد) و حداکثر میزان سواد در زنان سوم ابتدائی (۳٫۸ درصد) بوده است.
ب: رابطه میزان سواد با مصرف تریاک نزد مردان. چون در گروه زنان فقط یک نفر در حدود سوم ابتدائی سواد داشت، بنابراین محاسبه ضریب همبستگی ممکن نبود.
برای محاسبه ضریب همبستگی بین سواد و میزان تریاک در مردان ابتدا به سنوات تحصیل رتبه داده شد و سپس همبستگی محاسبه گردید. مقدار این همبستگی $r = 0.36$ یعنی همبستگی بسیار ضعیف بوده و از نظر آماری

معنی دار نمیباشد. شاید علت این باشد که اغلب افراد تحت مطالعه بیسواد بوده و عده کمی دارای تحصیلاتی کمتر از ششم ابتدائی بوده اند.

۶- مطالعه میزان درآمد و مصرف تریاک

الف: توزیع درآمد روزانه. بنظر میرسد که بهتر بود بجای درآمد روزانه فرد معتاد درآمد سرانه خانواده او وارد محاسبات میشد، ولی چون اکثریت این افراد مسن و احتمالا از نظر بعد خانوار یکسان میباشند و در شرایط اجتماعی و اقتصادی مساوی هستند درآمد روزانه نیز می تواند عامل قابل توجهی برای مقایسه با مصرف روزانه تریاک باشد. جدول شماره ۸ توزیع افراد را برحسب درآمد روزانه و جنس نشان میدهد:

جدول شماره ۸

جمع		زن		مرد		درآمد (تومان)
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱۲	۱۲	۵۷٪	۱۲	-	-	خانهدار
۲۵	۲۵	۲۳٪	۵	۲۵٪	۲۰	۵ - ۱۴
۳۳	۳۳	۹٪	۲	۳۹٪	۳۱	۱۵ - ۲۴
۲۱	۲۱	۴٪	۱	۲۵٪	۲۰	۲۵ - ۳۴
۶	۶	۴٪	۱	۶٪	۵	۳۵ - ۴۴
۲	۲			۲۵٪	۲	۴۵ - ۵۴
۱	۱			۱۲٪	۱	۵۵ - ۶۴
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۲۱	۱۰۰	۷۹	جمع

حداکثر درآمد مردان ۶۰ و زنان ۳۰ تومان در روز و حداقل درآمد روزانه مردان ۱۰ و زنان ۸ تومان میباشد.

ب: رابطه میزان درآمد با مصرف تریاک در نزد مردان. ضریب همبستگی درآمد روزانه و مصرف تریاک $r = 0.271$ محاسبه شد که میزان مصرف تریاک با درآمد روزانه نسبت مستقیم داشته و این همبستگی با اطمینان بیش از ۹۵ درصد و کمتر از ۹۹ درصد معنی دار است. معادله خطی رابطه فوق به صورت زیر است.

$$y = 31.307 + 0.58X$$

چون ۵۷٪ درصد از زنان خانه دار بوده و درآمدی اظهار نداشته اند بنابراین محاسبه همبستگی مصرف تریاک و درآمد برای آنها منطقی بنظر نمی رسد.

۷- مطالعه سن معتادین در هنگام شروع اعتیاد

الف: سن در هنگام شروع اعتیاد. برای آنکه معلوم شود که افراد تحت مطالعه در چه سنی معتاد شده‌اند سابقه اعتیاد از سن افراد کم‌شد.
جدول شماره ۹ توزیع افراد تحت مطالعه را برحسب سن در هنگام شروع اعتیاد و جنس نشان می‌دهد.

جدول شماره ۹

جمع		زن		مرد		سن اعتبار
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۷	۷	۰	۰	۸۰٫۹	۷	۲۵ - ۲۹
۲۲	۲۲	۱۹٫۰	۴	۲۲٫۸	۱۸	۳۰ - ۳۴
۲۷	۲۷	۱۹٫۰	۴	۲۹٫۲	۲۳	۳۵ - ۳۹
۱۵	۱۵	۹٫۶	۲	۱۶٫۴	۱۳	۴۰ - ۴۴
۱۲	۱۲	۱۹٫۰	۴	۱۰٫۱	۸	۴۵ - ۴۹
۹	۹	۱۹٫۰	۴	۶٫۳	۵	۵۰ - ۵۴
۳	۳	۹٫۶	۲	۱٫۳	۱	۵۵ - ۵۹
۲	۲	۰	۰	۲٫۵	۲	۶۰ - ۶۴
۳	۳	۴٫۸	۱	۲٫۵	۲	۶۵ - ۶۹
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰٫۰			۷۹	جمع

حداکثر سن اعتیاد مردان ۶۹ و زنان ۶۸ سالگی است و حداقل سن در مردان ۲۷ و در زنان در ۳۰ سالگی می‌باشد.
ب: مقایسه سن در هنگام اعتیاد بین زنان و مردان. میانگین سن در هنگام اعتیاد برای مردان ۳۹٫۳۷ و برای زنان ۴۴٫۶۲ می‌باشد. همانطور که مشاهده می‌شود زنان ۲۵ سال دیرتر از مردان معتاد می‌شوند. برای بررسی وجود اختلاف معنی‌دار بین میانگین سن اعتیاد بین مردان و زنان از آزمون^۲ استفاده شد ($t = ۲٫۳۵$) و معلوم شد که این اختلاف با اطمینان بیش از ۹۵ درصد و کمتر از ۹۹ درصد معنی‌دار می‌باشد. شاید علت آن باشد که چون زنان معمولاً در اثر معاشرت با مردان معتاد می‌شوند قدری دیرتر آثار اعتیاد در آنها ظاهر می‌شود.

۸- مطالعه میزان درآمد، سالیانه اعتبار و میزان مصرف تریاک

همانطور که مشاهده شد در مردان فقط بین میزان مصرف تریاک و درآمد روزانه از یکطرف و از طرف دیگر بین میزان تریاک و سابقه اعتیاد همبستگی نسبتاً قابل توجه و معنی داری وجود داشت. حال باید معادله ریگرشن مصرف تریاک و متغیرهای درآمد روزانه و سابقه اعتیاد را محاسبه نمود تا در صورتیکه یکی از متغیرهای فوق تابع دیگر باشد روشن گردد.

اگر مصرف روزانه تریاک را با Z و سابقه اعتیاد (بسال) را با x و درآمد روزانه (تومان) را به y نمایش دهیم برای پیدا کردن ریگرشن خطی سابقه اعتیاد و درآمد روزانه با مصرف تریاک باید پارامترهای a_0, a_1, a_2 معادله زیر را محاسبه نمود:

$$Z = a_0 + a_1x + a_2y$$

برای بدست آوردن a_0, a_1, a_2 باید بکمک حداقل مربعات و با استفاده از اطلاعات جمع آوری شده سه معادله سه مجهولی زیر را حل کرد:

$$\sum Z = a_0n = a_1\sum x + a_2\sum y$$

$$\sum xZ = a_0\sum x + a_1\sum x^2 + a_2\sum xy$$

$$\sum yZ = a_0\sum y + a_1\sum xy + a_2\sum y^2$$

ضرایب این معادلات با محاسباتی که روی اطلاعات جمع آوری شده و بوسیله ماشین حساب الکترونیکی از طریق ماتریس انجام شد بدست آمد. پس رابطه سابقه اعتیاد و درآمد روزانه با مصرف روزانه تریاک باین ترتیب است:

$$Z = 2,551.47 + 0.48968x + 0.43211y$$

حال با انجام یک آزمون باید دید که بین a^2 و a^1 با یکدیگر و با صفر اختلاف معنی داری وجود دارد یا نه یعنی یکی از صفات معلول دیگری است یا هر کدام به تنهایی با مصرف روزانه ارتباط دارند. ابتدا SS^T از فرمول زیر بدست خواهد آمد:

$$SS_T = \sum Z^2 - \frac{(\sum Z)^2}{n}$$

$$SS_T = 358,038$$

سپس $SS_{Reg.}$ از این فرمول محاسبه میشود.

$$SS_{Reg.} = a_1 (\sum xZ - \frac{(\sum x)(\sum Z)}{n}) + a_2 (\sum yZ - \frac{(\sum y)(\sum Z)}{n})$$

$$SS_{Reg.} = 35,488$$

$$SS_{res.} = SS_t - SS_{reg.}$$

$$SS_{res.} = ۳۵۸/۰۳۸ - ۳۵/۴۸۸$$

$$SS_{res.} = ۵۵۰$$

پس جدول تجزیه واریانس بشکل زیر خواهد شد:

منبع تغییرات	d. f. درجه آزادی	SS	MS = $\frac{SS}{d. f.}$	F $\frac{MS}{SS}$
Reg.	۳	۳۵/۴۸۸	۱۷/۲۴۴	۴/۱۸
Res.	۷۶	۳۲۲/۵۵۰	۴/۲۴۴	
Total	۷۸	۳۵۸/۰۳۸	-	

با مراجعه به جدول F برای تعیین معنی دار بودن اختلاف ملاحظه میشود که با ۹۵ درصد اطمینان بین a_1 و a_2 با یکدیگر و با صفر اختلاف معنی دار وجود دارد. یعنی رابطه H_0 از دو صفت یا مصرف روزانه تریاک مستقل است و نمی توان یکی را تابع دیگری دانست. بنابراین با توجه به معادلات قبلی و معادله فوق نتیجه میشود که دو عامل درآمد روزانه و سابقه اعتیاد هم بستنهایی و هم بصورت مرکب در میزان مصرف روزانه تریاک موثر میباشند.

خلاصه

بمنظور بررسی رابطه میزان مصرف تریاک و رابطه آن با چند عامل دیگر ۵۰۰ نفر (۴۰۰ نفر مرد و ۱۰۰ نفر زن) از افراد معتاد که برای دریافت سهمیه ماهانه خود به درمانگاه وزارت بهداشتی در نوشهر مراجعه میکردند، مطالعه ای در اردیبهشت ماه سال ۱۳۵۲ انجام گرفت. این مطالعه از طریق نمونه برداری به نسبت یک پنجم یعنی ۷۹ مرد و ۲۱ زن و طرح سئوالاتی از قبیل:

مصرف روزانه تریاک، درآمد روزانه، سابقه اعتیاد، سن اعتیاد، سواد و اعتیادات دیگر (چای، الکل، سیگار) بوسیله پرسشنامه انجام شد.

نتایجی که بدست آمد از این قبیل است:

۱- میزان مصرف تریاک با سالهای اعتیاد.

الف- میزان مصرف تریاک: میانگین مصرف روزانه نزد مردان ۴۰۵۷ و نزد زنان ۳۰۸۱ گرم بود.

ب- رابطه میزان مصرف با سالهای اعتیاد نزد مردان: - شدت همبستگی $r = 0.267$ و از نظر آماری معنی دار بود.

ج: رابطه میزان مصرف با سالهای اعتیاد نزد زنان: این رابطه همبستگی معنی داری را نشان نداد.

د: مقایسه طرز مصرف بین زنان و مردان: از نظر کشیدن و خوردن تریاک بین زنان و مردان اختلاف معنی دار وجود دارد. یعنی زنان تریاک را بیشتر بصورت خوردن استعمال میکنند.

۲- میزان مصرف تریاک با مصرف روزانه سیگار.

الف - میزان مصرف سیگار: متوسط میزان مصرف سیگار در مردان ۱۵ عدد و در زنان ۱۰ عدد در روز میباشد.

ب: رابطه سیگار و مصرف تریاک در مردان: ضریب همبستگی محاسبه شد و همبستگی معنی داری مشاهده نگردید.

ج: رابطه سیگار و مصرف تریاک در زنان: باز همبستگی معنی دار دیده نشد.

۳- میزان مصرف تریاک و مصرف الکل.

الف - میزان مصرف الکل: ۶۵۸ درصد از مردان و ۹۵۲ درصد از زنان الکل مصرف نمیکردند.

ب - رابطه میزان مصرف تریاک و مصرف الکل در مردان: بین میزان مصرف تریاک و الکل در مردان همبستگی معنی دار وجود نداشت.

۴- میزان مصرف تریاک و مصرف چای.

الف - میزان مصرف چای: بدون استثناء کلیه افراد تحت مطالعه چای مصرف میکردند.

ب - رابطه میزان مصرف تریاک و چای در نزد مردان: همبستگی محاسبه شد ولی مقدار آن ناچیز و از نظر آماری قابل صرف نظر کردن بود.

ج - رابطه میزان مصرف تریاک با چای در نزد زنان: این رابطه همبستگی نسبتاً شدیدی ($r = 0.577$) نشان داد که از نظر آماری قابل توجه بوده یعنی در زنان با بالا رفتن میزان مصرف تریاک مصرف چای نیز بالا میرود. شاید دلیل این باشد که زنان بیشتر در منزل بسر میبرند و بچای بیشتر دسترسی دارند.

د - مقایسه مصرف چای در زنان و مردان: برای مقایسه میانگین مصرف چای بین زنان و مردان از آزمون Z استفاده شد و اختلاف معنی داری وجود نداشت..

۵- میزان مصرف تریاک و سواد.

الف - میزان سواد: ۴۶٫۸ درصد از مردان و ۹۵٫۲ از زنان بیسواد بودند.

ب - رابطه میزان مصرف تریاک با سواد در مردان: همبستگی معنی‌دار نبود و شاید علت این باشد که عده زیادی از معتادین بیسواد بودند.

۶- میزان مصرف تریاک و درآمد روزانه.

الف - میزان درآمد: میانگین درآمد روزانه مردان ۲۲٫۵۲ تومان بود و زن

اغلب زنان بعلت خانه‌دار بودن دارای درآمدی نبودند.

ب - رابطه میزان مصرف تریاک با درآمد در مردان: ضریب همبستگی

بین مصرف تریاک و درآمد در مردان $r = ۰.۳۵۸۶$ است. رابطه آماری معنادار

است. یعنی با بالا رفتن درآمد بر میزان مصرف افزوده می‌شود.

۷- سن معتادین در هنگام شروع اعتیاد.

میانگین سن در هنگام شروع برای مردان ۳۹٫۳۷ سالگی و برای زنان

۴۴٫۶۲ سالگی محاسبه شد. برای وجود اختلاف معنی‌دار بین زنان و مردان

از نظر سن شروع اعتیاد آزمون χ^2 انجام شد. $(\chi^2 = ۱.۰۸)$ و معلوم شد که

اختلاف معنی‌دار است. یعنی زنان دیرتر معتاد می‌شوند شاید دلیل این باشد

که معمولاً زنان در اثر تماس با مردان معتاد می‌شوند.

۸- میزان درآمد با میزان اعتیاد و میزان مصرف در مردان

چون میزان درآمد با میزان مصرف تریاک و همچنین سابقه اعتیاد با

میزان مصرف در مردان همبستگی مستقیمی نشان داد باید دید که این همبستگی

یکی معلول دیگری است یا هر کدام جداگانه مؤثرتر است پس از پیدا کردن معادله

ریگرشن و تجزیه واریانس معلوم شد که هم همبستگی و هم توانا این دو عامل

با مصرف تریاک رابطه دارند.

پرتال جامع علوم انسانی

فهرست مآخذ

- ۱- صاحب‌الزمانی، ناصرالدین، جوانی پوریج، سیوسیتی‌سای، تهران، ۱۳۴۴.
- ۲- شیخاوندی، د. آسیب‌شناسی اجتماعی، آموزشگاه خدمات اجتماعی، تهران، ۱۳۵۱.
- ۳- محسنی، منوچهر، جامعه‌شناسی عمومی، طهوری، تهران، ۱۳۴۹.
- ۴- نهایتیان، وارثکس، آمار در پزشکی و بهداشت، دانشگاه تهران، ۱۱۶۰، تهران، ۱۳۴۶.
- ۵- نهایتیان، وارثکس، آمار حیاتی مقدماتی، شرکت سهامی چهر، تهران،

۱۳۴۷.

خواجه نوری، عباسقلی. آمار پیشرفته و بیومتری، دانشگاه تهران ۱۱۷۵،
تهران، ۱۳۴۷.

۷- مدنی، علی. مفاهیم اساسی آمار، موسسه عالی حسابداری، تهران، ۱۳۵۰.

۸- معنوی، عزالدین، روانپزشکی، شرکت سهامی چهر، تهران، ۱۳۵۱.

۹- مجله روح سالم، شماره‌های ۱-۱۱، شیراز، ۴۶-۱۳۴۴.

10. Robert K. Merton & Robert Nisbet, contemporary Social Problems,
third Edition, New York 1971.

